

AİLEMİZ TÜRK DÜNYASIDIR

44 günlük vatan muharebesi ve ardından gerçekleşen 23 saatlik lokal anti-terör operasyonu sonucunda toprak bütünlüğünü temin eden Azerbaycan'da Cumhurbaşkanlık seçimi erkene alınarak ilk kez toprak bütünlüğü sağlanmış bir ülkede cumhurbaşkanı seçimi yapılmıştır.

Prof. Dr. Mehmet Yüce

Tarihi öneme sahip bu seçimde rekor düzeyde katılım sağlanmış ve mevcut Cumhurbaşkanı İlham Aliyev yüksek bir oy oranıyla tekrar cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Yemin töreni sonrasında yaptığı tarihi konuşmasında "Türk Dünyasına" özel yer ayıran sayın İlham Aliyev'in "Ailemiz Türk Dünyasıdır" vurgusunda bulunması Türk Dünyası Teşkilatının misyon ve vizyonunun ne olması gerektiği hususunu yeniden gündeme getirmiştir. Sayın Aliyev'in ifade ettiği gibi ailemiz, Türk Dünyasıdır ve bu ailenin üyesi olmaktan çok mutluyuz. Çünkü ailemiz, köklü maziye, büyük medeniyete, parlak tarihe, 300 milyonluk bir nüfusa, 4,5 milyon km² bir coğrafyaya, 4 trilyon dolarlık satın alma gücüne, 1,7 trilyon dolarlık dış ticaret hacmine sahip büyük bir ailedir. Türk Dünyası, kültürel ve coğrafi bir kavram olup, Orta Asya, Anadolu, Kafkasya, Rusya-Sibirya, Orta Doğu, İran ve Balkanlar coğrafyasında genel bir yayılım gösteren Türk halklarını ve Türk devletlerini ifade etmektedir. Asya ile Avrupa kıtasında yer alan Türk Dünyası Coğrafyası aynı zamanda Doğu-Batı arasındaki ticaretin geçiş güzergâhında yer almakta olup dünyanın jeopolitik kalbinde konumlanmış mümtaz stratejik öneme haiz bir bölgedir.

Kökü mazide olup, istikbale dal budak

¹ Prof. Dr. Mehmet Yüce, Azerbaycan İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İktisat Fakültesi Dekanı

"Türk Dünyası Coğrafyası Doğu-Batı arasındaki ticaretin geçiş güzergâhında yer almakta olup dünyanın jeopolitik kalbinde konumlanmış mümtaz stratejik öneme haiz bir bölgedir."

salan Türk Dünyası şemsiye bir kavram olup, bağımsız Türk Cumhuriyetleri, özerk Türk Cumhuriyetleri, farklı devletlerde yaşayan Türk toplulukları ve yurt dışında yaşayan Türkleri kapsamaktadır. Bunun yanında biyolojik anlamda Türk olmamakla birlikte kültürel olarak kendilerini Türk gören topluluklar ile Türklerle yoğun bir ilişki içinde olup kader birliği yapan akraba topluluk ve devletlerin de bu kavramın içerisine alınması gerektiği kanaatindeyim.

Büyük Türk ailesinin insanlık alemine her alanda büyük katkı sağladığı muhakkaktır. Ancak tüm bu katkıların dile getirilmesini küçük bir yazıya sığdırılması mümkün değildir. O nedenle bu yazıda Türk medeniyetine göz

atmakla yetineceğiz.

Türk Kültür ve Medeniyetine Bakış

Türkler, dünyanın en kadim milletlerinden biridir. Geniş bir coğrafyada ve çok farklı millet ve toplumlarla birlikte yaşayan Türkler kendine özgü dil, töre, gelenek, din, sanat, düşünce ve olaylar karşısında davranış kalıbı oluşmuştur. Türk kültürünün ana öğeleri olan bu unsurlar birçok faktörün etkisiyle oluşmuştur. Türklerin farklı coğrafya, din, örf ve adet etkisiyle oluşan kültürel yapısı, göç ettikleri bölgelerin de kültürel yapısından etkilenecek şekilde şekillenmiş ve yerleştikleri bölgenin kültürüyle bütünleşerek kapsamı genişlemiş, İslam ile tanışmasıyla yeniden şekillenerek çok boyutlu kendi-

ne özgün kültürel bir nitelik kazanmıştır. Böylece Türk kültürü ile Türk milletinin tarih sahnesine çıkışından başlayarak günümüze kadar gelen ve Türklerin yerleştikleri ve yaşadıkları hatta bugün de yaşamakta oldukları yerlerde ortaya koydukları, hâlen de etkinliğini devam ettiren bir kültürel birikimdir. Böylece kökeni Orta Asya kültürel birikimine dayanan Türk kültürü, Türklerin Batı'ya göç etmesiyle birlikte Kafkasya, Doğu Akdeniz ve Avrupa Kültürüyle kucaklaşmış, Türklerin Müslüman olmasıyla yeniden şekillenerek kendine özgü bir yapı kazanmıştır. Böylece Türkler, Altaylardan Akdeniz'e kadar uzanan tarihteki yolculuklarında, çok sayıda millet, din ve etnik kültürle karşılaşarak milli kültürünü şekillendirmiştir.

Erol Güngör hocanın ifade ettiği üzere Türk kültürünün üç ana kaynağı vardır. Bunlardan birincisi Türklerin ortak tarih ve dil sahibi bir kavim olarak çok eskiden beri edindikleri ve geliştirdikleri vasıflar, yani Anadolu'ya yerleşen Türklerin kavmi özellikleri, ikincisi İslâm medeniyeti, üçüncüsü de Anadolu'da ve Rumeli'de geçen uzun bir tarih boyunca edinilen bilgi ve tecrübelerdir (Güngör, 1996). Böylece Türk kültürünün oluşmasında iç dinamiklerin yanında göç, fetihler, nüfus akını, farklı din ve kültürlerle etkileşim gibi dış dinamiklerin de ciddi etkisi olmuştur.

İslâmîyet'in kabulü Türk tarihi ve kültürü açısından büyük bir dönüm noktası olmuştur. Ancak bu değişimin büyüklüğü daha önceki Türk kültürünü inkâra yol açmaz. Her şeyden önce, millî varlığımızın temel taşlarından biri olan dilimiz bize eski kültürümüzden intikal etmiştir. Bununla birlikte İslâmîyet Türklerle evrensel bir görev yüklemiş ve onu bu vazife için gerekli unsurlarla donatmıştır. Kısaca İslâmîyet'le birlikte Türkler sosyal durum, ekonomik yaşam yönlerinde olduğu gibi dil, edebiyat, sanat alanla-

rında yeni kültür şartlarının gereklerine uymuşlardır. Dolayısıyla Türk kültürü üzerinde İslâmîyet'in önemli bir etkisi olmuştur. Böylece Orta Asya'dan getirilen öz, İslâmîyet'le birlikte yeni bir görünüm kazanmıştır (Gökalp, 1974).

Kültür kavramından beslenen medeniyet daha geniş ve kapsamlı bir kavramdır. Milli bir kavram olan kültür, medeniyetin sadece bir bileşenidir. Medeniyet uluslararası bir boyuta sahip olup, birden fazla kültürün katkılarıyla oluşmaktadır. Türk Sosyolojisinin kurucusu sayılan Ziya Gökalp'e göre, medeniyet milletlerarası olduğu hâlde, kültür (hars) millîdir. Medeniyet bir milletten başka bir millete geçebilir, fakat hars geçmez. Bir millet medeniyetini değiştirebilir, fakat harsını

değiştiremez. Medeniyet yöntem ve akıl vasıtası ile yapılabilir. Oysa hars, ilham ve sezgi vasıtası ile yapılır. Medeniyet iktisadî, dinî, hukukî, ahlakî vs. fikirlerin toplamıdır. Hars; dinî, hukukî, bedîî (sanatsal) duyguların toplamıdır (Cihan, 2018).

Türk kültürü Türk milletinin karakterini şekillendirirken, Türk Medeniyeti ise dünyanın birçok köşe yerine Türklerin cihanşümül bakışından vücut bulan somut

örnekleri taşıyarak dünya medeniyet birikimine ciddi katkı sağlamıştır. Bu süreçte yerel kültürel kodlarla buluşan Türk kültürü ve medeniyeti hem bunlardan etkilenmiş hem de yerel kültür üzerinde ciddi etkiler bırakmıştır. Türk medeniyeti, dünya medeniyetine sunduğu katkılarla sadece kendi kültürünü zenginleştirmekle kalmamış, aynı zamanda küresel bir mirasın oluşumunda da önemli rol oynamıştır. Bu miras, bugün de çeşitli kültürel, bilimsel ve sanatsal alanlarda etkisini sürdürmektedir.

Türk Kültür ve Medeniyetinin İzleri

Türk medeniyet mirası, Orta Asya'dan başlayarak geniş bir coğrafyaya yayılan ve tarih boyunca çeşitli dönemlerde

"Türk Medeniyeti ise dünyanın birçok köşe yerine Türklerin cihanşümül bakışından vücut bulan somut örnekleri taşıyarak dünya medeniyet birikimine ciddi katkı sağlamıştır."

farklı devletler ve imparatorluklar tarafından oluşturulan zengin bir kültürel ve tarihi birikimi kapsamaktadır. Bu miras, mimari eserlerden sanat ve edebiyata, bilimden günlük yaşam kültürüne kadar birçok alanda derin izler bırakmıştır. Türk medeniyet mirasının önemli unsurlarını genel başlıklar halinde şöyle sıralamak mümkündür:

Mimari ve Sanat

Özellikle Asya, Afrika ve Avrupa'da Türk mimarisinin seçkin örnekleri kendini göstermektedir. Türk mimarisinin en önemli eserleri arasında Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait camiler, medreseler, kervansaraylar ve saraylar yer almaktadır. Bunlar arasında Topkapı Sarayı, Süleymaniye Camii, Selimiye Camii, Mardin Ulu Cami, Bursa Ulu Cami ve hanlar gibi birçok eser birer şaheser olarak büyüleyici bir yapı arz etmektedir. Diğer taraftan Osmanlı döneminde gelişen minyatür sanatı ve hat sanatı, Türk sanatının özgün örneklerindedir.

Dil ve Edebiyat

Türkçe başlı başına büyük bir kültürel mirastır. Türk dilinin gelişimi, Orhun Yazıtlarından günümüze kadar uzanmıştır. Türk dili, geniş coğrafyalarda konuşulmuş ve çeşitli lehçeleri ile zenginleşmiştir. Divan-ı Lügat'it-Türk gibi eserler, Türk dilinin ve kültürünün belgelenmesinde önemli rol oynamıştır. Özellikle Divan edebiyatı ve halk edebiyatı, Türkçe'nin zenginliğini ve çeşitliliğini göstermek bakımından yeterlidir. Mevlana, Yunus Emre, Şeyh Galip, Nesimi, Gencevi, Fuzuli, Yahya Kemal Beyatlı, Cengiz Aytmatov, Mehmet Akif Ersoy, Ahmet Cevat gibi şahsiyetler Türk edebiyatının önemli şahsiyetleri arasında yer alır ve eserleri dünya çapında tanınır.

Bilim ve Teknoloji

İslam dünyasının altın çağında Türk bilim adamları önemli katkılarda bulunmuşlardır. Özellikle Türk bilim insanları, felsefe, tıp, cebir ve matematik alanında da önemli çalışmalar yapmışlardır. Mesela İbn-i Sina tıp alanındaki çalışmalarıyla Farabi'nin mantık, metafizik, müzik,

siyaset bilimi ve ahlak felsefesi gibi alanlardaki çalışmaları, Harezmi'nin modern cebir alanındaki çalışmaları dönemlerine damga vurmuş ve insanlığın aydınlanmasına ciddi katkı sağlamışlardır.

Askeri ve Yönetim Sistemleri

Eski Türk devletleri iki temel kuruma dayanmaktaydı. Bunlardan biri aile, diğeri ordu idi. Ordu, Türk devletlerinin hem temelini hem de başlıca güç kaynağını oluşturmaktaydı. Eski Türk devletlerinde ordu, disiplin üzerine kurulmuştur. Toplumun bütün fertleri her an savaşabilecek hâldeydi. Ordu onlu sisteme göre tesis edilmiştir. Bu sistem ilk olarak Hun hükümdarı Mete zamanında meydana getirilmiştir. Türkler at, ok ve yay etkili bir savaş silâhı aracına dönüştürmüştür. Karahanlılar, Gazneliler, Selçuklular, Harezmsahlar ve diğer Türk-İslam devletlerinde ordunun çoğunluğu Türklerden oluşmaktaydı. Ordu, çeşitli unsurlardan meydana gelmiştir: Saray muhafızları ve saray gulamları, hanedan üyeleri ve devlet adamlarına bağlı kuvvetler, yardımcı kuvvetler, ikta askerleri, Türkmenler ve gönüllüler (Çakır, 2018). Türk devletleri, özellikle Osmanlı İmparatorluğu, askeri strateji ve taktikler konusunda yenilikçi yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu nedenle Türk askeri sistemi, tarih boyunca geliştirdiği yenilikçi taktikler, disiplinli yapılar ve etkili yönetim yöntemleri ile dünya askeri sistemine önemli katkı sağlamıştır.

Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin bürokratik ve hukuki sistemi, uzun yıllar boyunca geniş bir imparatorluğun idaresinde başarıyla uygulanmış ve diğer devletler tarafından da incelenmiştir. Türklerin bürokratik ve hukuki sistemi, tarih boyunca geliştirdiği etkili yönetim ve adalet mekanizmalarıyla dünya medeniyetine önemli katkılarda bulunmuştur. Türk Devletlerinde, özellikle Osmanlı Devletindeki merkezi yönetim, eyalet ve sancaklar aracılığıyla kurulan etkili yönetim yapısı modern devlet yönetimlerine ilham kaynağı olmuştur. Aynı şekilde Türk Devletlerinde adalet sisteminin iş-

leyişi ve eşitlik anlayışı da modern hukuk sistemlerinin oluşmasına ışık tutmuştur.

Günlük Yaşam ve Gelenekler

Türk mutfağı, zengin ve çeşitlidir. Kebablar, pilavlar, mezeler ve tatlılar dünya mutfak kültürüne ciddi katkı sağlamaktadır. Diğer Nevruz, Hıdırellez gibi geleneksel milli bayramlar, Ramazan ve Kurban bayramları gibi dini bayramlar Türk kültürünün önemli bir parçası olarak insanlık günlük yaşamına güçlü bir renk katmaktadır.

İslam ve Tasavvuf

Mevlevilik ve Alevilik gibi Türk tasavvufi hareketleri, İslam düşüncesine önemli katkılarda bulunmuştur. Bu mistik yapı aynı zamanda diğer dinleri ya da tasavvuf kültürleri üzerinde ciddi etki bırakmıştır. Mesela Mevlana'nın hoşgörü ve sevgi temelli öğretileri, Yunus Emre'nin aşk ve tabiat üzerindeki şiirleri dünya genelinde ilgi görmüştür. Diğer taraftan Selimiye Camii gibi dini mimari üzerinde kurulan eserler İslam mimarisinin zirvelerini temsil eder ve bu alandaki gelişmelere yön vermiştir.

Ekonomi ve Ticaret

Türkler savaşçı bir millet oldukları gibi aynı zamanda ekonomi ve ticaret alanında da maharetli bir millettir. Orta Asya'daki Türk devletleri, İpek Yolu'nun kontrolünde önemli rol oynamış ve bu ticaret yolu üzerinden doğu ile batı arasında kültürel ve ekonomik etkileşim sağlanmıştır. Diğer taraftan 18. yüzyıldan sonra bir esnaf-sanatkâr birliği haline dönüşen ve 18. yüzyıldan itibaren, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve Osmanlı Devleti'nin kurulmasında büyük rol oynayan dini, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi boyutları olan bir Ahilik kurumunun ticaretin müesseseseleşmesinde ciddi katkı sağlamıştır.

Müzik ve Folklor

Zengin melodik yapısı ve ritmik çeşitliliğiyle Türk Halk Müziği ve Klasik Türk Müziği insanlık mirasına önemli katkı

sağlamaktadır. Bağlama ve ney gibi enstrümanlar bu müziğin insanlık mirasına kazandırdığı en önemli araçlardır. Diğer taraftan başta zeybek, horon, halay gibi bölgesel danslar Türk kültürünün en dinamik ve renkli unsurları olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

Tarihin kadim milletlerinden biri olan Türkler, Orta Asya bozkırlarından başlayarak, Avrupa, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya kadar geniş bir coğrafyada yaşamış ve hüküm sürmüşlerdir. Bu coğrafi çeşitlilik, kültürel zenginliğin ve farklı etkilerin birleşmesine yol açmıştır. Türkler, fethettikleri bölgelerde yerel kültürlerle etkileşimde bulunmuş ve bu kültürel çeşitlilikten beslenerek zengin bir miras oluşturmuşlardır.

Türk medeniyet mirası, Orta Asya'dan başlayarak geniş bir coğrafyaya yayılan ve tarih boyunca çeşitli dönemlerde farklı devletler ve imparatorluklar tarafından oluşturulan zengin bir kültürel ve tarihi birikimi kapsamaktadır. Türklerin tarihindeki göçebe yaşam tarzı, esneklik ve adaptasyon yeteneklerini geliştirmiştir. Zamanla yerleşik hayata geçişle birlikte şehircilik, tarım ve ticaret de önem kazanmıştır. Bu alandaki kazanımlarını insanlığın faydasına cömertçe sarf etmişlerdir. Türkler, sanat, mimarlık, edebiyat, bilim ve teknoloji, din ve tasavvuf, gündelik yaşam, müzik ve folklor gibi birçok alanda dünya medeniyet mirasına katkı sunmuşlardır.

Kaynakça

- Cihan, M. (2018), " Türk Kültürü ve Medeniyeti", *Kültür ve Medeniyeti Tarihi*, Editör: Ersin Gürsoy, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Çakır, İ.E. (2018), " Türklerde Ordu", *Kültür ve Medeniyeti Tarihi*, Editör: Ersin Gürsoy, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını
- Gökalp, Z. (1974). *Türk medeniyeti tarihi*, İstanbul: Toker Yayıncılık.
- Güngör, E. (1996), *Kültür değişmesi ve milliyetçilik*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.